

היום נלמד בעזרת ה':

שבועות דף מה

(בעמ' הקודם)

שכנגדו חשוד על השבועה, כיצד: המשנה מבארת את מה שאמרה בתחילת המשנה 'ואלו נשבעין ונוטלין... ושכנגדו חשוד על השבועה'.

אחת שבועת העדות ואחת שבועת הפקדון ואפילו שבועת שוא: בין שנחשד להישבע לשקר בשבועת העדות או בשבועת הפיקדון, ואפילו נחשד על שבועת שוא שהוא רק לשמיים ולא לבריות, הרי הוא נקרא 'חשוד על השבועה' ונפסל לשבועה.

היה אחד מהן משחק בקוביא: משחק ומהמר עם חבירו על כסף, והוא פסול לשבועה מדרבנן, כיון שחבירו המפסיד לא נותן לו מרצונו את הכסף (= שחבירו היה בטוח שירוויח ולכן הסכים להמר), והוא נחשב לגזלן מדרבנן.

ומפריחי יונים: שמהמר עם חבירו שמי שיונתו תגיע ראשונה ליעד הוא יקבל את הכסף.

וסוחר שביעית: סוחרים בפירות הקדושים בקדושת שביעית, ואסור לעשות בהם סחורה, שנאמר 'וְהִיְתָה שְׁבֵת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֶכְלָה' ודורשים "לאכלה" ולא לסחורה.

כל אלו פסולים לשבועה, ולכן **שכנגדו** דהיינו התובע **נשבע ונוטל** את הכסף.

היו שניהן חשודין על השבועה, חזרה השבועה למקומה, דברי רבי יוסי: 'בואר בגמ'. **רבי מאיר אומר יחלוקו:** הנתבע ישלם לתובע חצי מהסכום.

והחנוני על פנקסו, כיצד: המשנה מבארת את מה שאמרה בתחילת המשנה 'ואלו נשבעין ונוטלין... וחנוני על פנקסו'.

לא שיאמר לו כתוב על פנקסי שאתה חייב לי מאתיים זוז: כלומר אין הכוונה שהחנוני אומר לנתבע 'כתוב לי בפנקס שאתה חייב לי מאתיים זוז', **אלא אומר לו**

תן לבני סאתים חטין, כלומר מדובר שבעל הבית אומר לחנווני 'תן לבני שני סאים של חטים ואני ישלם לך אח"כ, או **תן לפועלי סלע מעות**, כלומר או שבעל הבית אומר לחנווני תן לכל פועל ופועל שלי מטבע קטנה של 'מעה', כך שבס"ה תתן לכולם יחד סלע, **הוא אומר נתתי והן אומרים לא נטלנו**, כלומר החנווני אומר 'בפנקס שלי כתוב שנתתי לבנך / לפועלים מה שבקשת', והבן או הפועלים אומרים 'לא לקחנו', החנווני נשבע שנתן ולוקח מבעל הבית את התשלום עליו סיכמו ביניהם, וגם הפועלים נשבעים שלא קיבלו והם נוטלים את שכרם מבעל הבית.

אמר בן ננס: איך יתכן ששניהם (= החנווני והפועלים) באים לבית דין להישבע שבועת שווא? כלומר והרי בוודאי שאחד מהם נשבע לשקר, אלא החנווני נוטל את התשלום מבעל הבית ללא שבועה, וגם הפועלים נוטלים את שכרם מבעל הבית ללא שבועה.

אמר לחנווני תן לי בדינר פירות: בעל הבית שאמר לחנווני 'תן לי פירות בשווי דינר', והחנווני נתן לו, ואח"כ אמר לבעל הבית 'תן לי את הדינר', אמר לו בעל הבית 'כבר נתתי לך אותו ושמת אותו בארנק', ישבע בעל הבית שאכן נתן לו את הדינר.

אמר לו תן לי את הפירות: אם אמר הבעל הבית לחנווני 'תן לי את הפירות שקניתי ממך', ואמר לו החנווני 'כבר הבאתי לך אותם והולכת אותם לתוך ביתך', ישבע החנווני שאכן נתן לו את הפירות.

רבי יהודה אומר: רבי יהודה חולק על המקרה הקודם שאמרנו שישבע בעל הבית שאכן נתן לו את הדינר, ואומר רבי יהודה שאין בעל הבית צריך להישבע, לפי שאין דרך החנווני שלא מוכר בהקפה לתת את הפירות לפני שמקבל את הדינר, וכיון שהפירות נמצאים אצל בעה"ב בהכרח שהוא כבר שילם לחנווני.

אמר לשולחני: אמר בעה"ב לשולחני (= אדם הפורט מעות) 'קח דינר ותפרוט לי אותו לפרוטות של נחושת', ונתן לו השולחני את הפרוטות, אמר לו השולחני 'תן לי את הדינר', אמר לו בעה"ב 'כבר נתתי לך ושמת אותו בארנק', ישבע בעה"ב שאכן נתן לו את הדינר.

נתן לו את הדינר: אם בעה"ב נתן לשולחני את הדינר ואמר לו 'תן לי את הפרוטות', ואמר לו השולחני 'כבר נתתי לך והשלכת אותו לארנק שלך', ישבע השולחני שאכן נתן לו את הפרוטות.

רבי יהודה אומר: אין דרך השולחני לתת את הפרוטות לפני שהוא מקבל את הדינר, וכיון שהפרוטות ביד בעה"ב בהכרח שהוא כבר נתן לשולחני את הדינר.

כשם שאמרו הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה, ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה, מנכסים משועבדים ומנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה, והנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה, וכן כן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה: כלומר כמו שאמרו (במס' כתובות) שאשה שמוציאה שטר כתובתה ורוצה לגבות אותה מבעלה שגירשה, והיא טוענת שקיבלה מקצת מכתובתה ותובעת ממנו את השאר, ובעלה טוען ששילם לה את הכל, ונמצא שהיא 'פגמה' את שטר כתובתה כיון שכבר אי אפשר לסמוך על השטר (מפני שהיא מודה שבעלה פרע חלק מהכתובה וא"כ אין השטר ראייה לדבריה), הדין הוא שהיא תגבה רק ע"י שבועה.

וכמו שאמרו שאם **עד אחד** מעיד שהכתובה כבר נפרעה, הדין הוא שהיא תגבה רק ע"י שבועה.

וכמו שאמרו שאשה הבאה לגבות כתובתה **מנכסים משועבדים ומנכסי יתומים**, הדין הוא שהיא תגבה רק ע"י שבועה.

וכמו שאמרו שהגובה כתובתה **שלא בפניו** דהיינו שלא בפני בעלה (- כגון שהוא נסע למדינת הים ושלח לה גט), הדין הוא שהיא תגבה רק ע"י שבועה.

כך תיקנו חכמים שה**יתומים לא יפרעו אלא בשבועה**, כלומר יתומים שבאים לגבות את חוב אביהם, הדין הוא שהם גובים רק ע"י שבועה. והשבועה היא 'שבועה שלא ציווה אותנו אבא בשעת מיתה ששטר זה פרוע, ולא אמר לנו אבא קודם לכן ששטר זה פרוע, ולא מצאנו בין שטרותיו של אבא שובר שכתוב בו ששטר זה פרוע'.

ר' יוחנן בן ברוקה אומר: אפילו אם הבן נולד לאחר מיתת אביו (והרי אינו יודע האם פרעו לאביו את החוב, שהרי אביו לא ציווה אותו) הרי הוא נשבע שלא מצא שובר ששטר זה פרוע.

ואלו נשבעין שלא בטענה: לכאורה הכוונה שהם נשבעים בלי שתבעו מהם, והגמ' תקשה על כך.

אריסין: פועלים העובדים בשדה של אדם אחר ומתחלקים עמו בפירות, כגון שליש לאריס ושני שליש לבעל השדה.

והאפוטרופין: אפוטרופוס שמינה אותו בעה"ב לעשות מסחר בממונו.

והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית: שבעלה הושיב אותה שתמכור בחנות שלו, או שמינה אותה אפוטרופסית לעסוק בנכסיו.

ובן הבית: אחד מהאחים שמתעסק בנכסי אביו לאחר מות אביהם.

אמר לו מה אתה טועני, רצוני שתשבע לי, חייב: כלומר שותף שאמר לחבירו [וכן אריס ואפוטרופוס והאשה ובן הבית הנ"ל] 'מה אתה טוען כנגדי?' והשיב לו חבירו השותף [או האריס וכו'] 'אני חושד בך שלקחת ממון מהשותפות, ואני רוצה שתישבע לי שלא לקחת', חייב השותף להישבע.

חלקו השותפין והאריסין, אין יכול להשביעו: כלומר השבועה הנ"ל שייכת רק לפני שהם חלקו, אבל אם כבר חלקו השותפים והאריסים וכו' וקיבל כל אחד את חלקו, והוא לא השביע אותו בשעת החלוקה, אין השותף והאריס וכו' יכול להשביע את חבירו.

נתגלגל לו שבועה ממקום אחר, מגלגלין עליו את הכל: אבל אם השותף התחייב לו שבועה על משהו אחר, 'מגלגלים' עליו גם להישבע שלא לקח ממון מהשותפות.

והשביעית משמטת את השבועה: דין זה לא הולך על שותפים וכו', שהרי שביעית לא משמטת שותפות, אלא כוונת המשנה שכשם שהשביעית משמטת את חוב ההלוואה כך היא משמטת חיוב השבועה שבא בגלל ההלוואה, כגון מודה במקצת שהתחייב שבועה למלווה, ולפני שנשבע הגיעה שנת השמיטה, הרי הוא נפטר מהשבועה, כיון שהשביעית משמטת את השבועה כמו שהיא משמטת את החוב.

נמרא: דאמר קרא ולקח בעליו וכו': נאמר "שָׁבַעַת ה' תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם לֹא יִשְׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכָתָּ רַעְיוֹ וְלִקְחָ בְּעָלָיו וְלֹא יִשְׁלַם". הבעלים לוקח את השבועה מהנתבע (שצריך לשלם), ועל ידי שהנתבע נשבע הוא לא משלם.

*

שאלה: מאי שנא שכיר, דתקינא ליה רבנן דמשתבע ושקיל? מדוע תיקנו חכמים לשכיר שישבע ויטול, והרי צורת השבועה היא שבעל הבית נשבע ונפטר. (כי כל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמים, דהיינו שעל הנתבע (ובמקרה שלנו בעל הבית) להישבע שהוא לא חייב והוא נפטר מלשלם, אבל אין התובע (ובמקרה שלנו השכיר) נשבע ונוטל).

תשובה: **אמר רב יהודה אמר שמואל:** הלכות גדולות שנו כאן חכמים, שיש מקרים בהם תיקנו חכמים שהתובע נשבע ונוטל, והם המפורטים במשנתנו - **שכיר** ונגזל ונחבל וחנווני על פנקסו.

קושיא: **הלכות, הני הלכתא נינהו?** וכי הם הלכות למשה מסיני? והרי הם תקנות חכמים! ומדוע אמרת שהם 'הלכות גדולות'?

תירוץ: **אלא אימא 'תקנות גדולות' שנו כאן.**

קושיא: **'גדולות' מכלל דאיכא קטנות?** אם אתה אומר 'תקנות גדולות שנו כאן' משמע שרק כאן הם תקנות גדולות. וכי שאר תקנות חכמים הם תקנות קטנות?

תירוץ: **אלא אמר רב נחמן אמר שמואל:** תקנות קבועות שנו כאן חכמים, דהיינו שראוי לעשותן קבע לעקור דין תורה. שהרי מדאורייתא הנתבע נשבע ונפטר, וכאן לקחו חכמים את השבועה מבעל הבית והטילו אותה על השכיר (= התובע) שישבע ויטול. והטעם הוא משום שהשכיר צריך את המעות יותר מבעל הבית כדי שיוכל לחיות מהמעות.

קושיא: **ומשום כדי חייו דשכיר קנסינן ליה לבעל הבית?** וכי בגלל טעם זה אנו מפסידים את בעל הבית שלא יוכל להישבע ולהיפטר?

תירוץ: **בעל הבית גופיה ניחא ליה דמשתבע שכיר ושקיל, כי היכי דאיתגרין ליה פועלים:** לבעל הבית בעצמו יותר נוח שישבע השכיר ויטול, כדי שהפועלים ירצו להשכיר את עצמם אליו. משום שאם השבועה תהיה מוטלת עליו והוא ישבע ויפטר, לא ירצו הפועלים להשכיר את עצמם אליו מחשש שמא לא ישלם להם וישבע ויפטר.

קושיא: **אדרבא שכיר ניחא ליה דמשתבע בעל הבית ונפקע, כי היכי דליגריה בעל הבית:** להיפך! השכיר מעדיף שבעל הבית ישבע ויפטר למרות שבכך הוא מפסיד את שכרו, וזאת כדי שירצה לשוכרו. שאם הוא ישבע ויטול, יאמרו הבעלי בתים שהוא חשוד לתבוע שוב את השכר לאחר שקיבלו ולהישבע לשקר וליטול.

תירוץ: **בעל הבית על כרחיה אגר:** בעל הבית בעל כרחו שוכר פועלים כשהוא נצרך לכך, ולכן אין לחשוש שאם השכיר ישבע ויטול לא ירצה לשוכרו.

קושיא: שכיר נמי על כרחיה מיתגר: גם שכיר משכיר את עצמו בעל כרחו כיון שהוא צריך להתפרנס, וא"כ אין לחשוש שאם בעל הבית ישבע ויפטר הוא לא ישכיר את עצמו לבעל הבית.

מחמת הקושיות הנ"ל הגמ' מבארת בצורה אחרת מדוע תיקנו שעל השכיר להישבע

אלא בעל הבית טרוד בפועליו הוא: והוא חושב בטעות שהוא שילם לפועל למרות שבאמת לא שילם לו, ולכן הוא לא נשבע ונפטר, אלא השכיר נשבע ונוטל.

קושיא: וליתב ליה בלא שבועה: א"כ שבעה"ב ישלם לשכיר ללא שבועה, שהרי הוא כלל לא זוכר אם שילם לו או לא, והשכיר זוכר שלא שילם לו. ומדוע על השכיר להישבע? **תירוץ:** כדי להפיס דעתו של בעל הבית: לרצות אותו, שלא יחשוב שהשכיר משקר לו (= שהרי הוא בטוח שכן שילם לו).

קושיא: וליתב ליה בעדים: א"כ מדוע תיקנו שעל השכיר להישבע? שיתקנו שעל כל בעל הבית לשלם לשכירים בפני עדים, ובכך אין את החשש שהוא ישכח מחמת שהוא היה טרוד. ואם הוא יטען פרעתי לו שלא בפני עדים, יתן לו ללא שבועה. **תירוץ:** טריחא ליה מילתא: זהו טורח לבעל הבית לחפש כל פעם אחר עדים.

קושיא: וליתב ליה מעיקרא: שיתקנו שעל בעל הבית לשלם לשכירים בבוקר לפני עבודתם, ובכך אם יטען השכיר שלא קיבל אינו נאמן. **תירוץ:** שניהם רוצים בהקפה: בעל הבית מעוניין לשלם בסוף העבודה כיון שלפעמים אין לו מעות בבוקר. וגם השכיר מעוניין לקבל את התשלום בסיום העבודה כדי שלא יכזב אותו במהלך העבודה.

קושיא: אי הכי אפי' קצץ נמי: אם הטעם הוא בגלל שבעל הבית טרוד ושכח, א"כ גם במקרה שהוא קצץ לו מראש את השכר, שישבע השכיר כמה קצץ ויטול. ומדוע למדנו בבביתא שאם האומן טוען שבעל הבית קצץ לו שני סלעים, ובעל הבית טוען שקצץ לו רק סלע אחד, הדין הוא ש'המוציא מחבירו עליו הראיה' ועל האומן להביא ראיה שקצץ לו שניים. ומדוע לא ישבע השכיר ויטול שניים?

תירוץ: קציצה ודאי מידכר דכיר ליה: במקרה שקצץ לשכיר את המחיר, הוא אינו שוכח כמה קצץ מחמת הטרדה, ולכן המוציא מחבירו עליו הראיה.

קושיא: אי הכי אפי' עבר זמנו נמי: בעל הבית חייב לשלם לפועל את שכרו בזמן, משום איסור "בל תלין". במסכת ב"מ מבואר שהזמן הוא - שכיר יום גובה כל

הלילה, ושכיר לילה גובה כל היום. בברייתא כתוב שאם 'עבר זמנו' ואחר כך הוא תובע את בעל הבית הוא אינו נשבע ונוטל. הקושיא - אם הטעם הוא בגלל שבעל הבית טרוד ושכח, א"כ גם אם 'עבר זמנו' שישבע ויטול!

תירוץ: חזקה אין בעל הבית עובר בבל תלין: חזקה על בעל הבית שלא משהה את שכרו של השכיר ועובר בכך על 'בל תלין'. קושיא: והאמרת **בעל הבית טרוד בפועליו הוא:** והרי אם הוא טרוד בפועליו יש לחשוש שבכל זאת שכח ולא שילם לו.

תירוץ: הני מילי: בעל הבית טרוד בפועליו רק לפני שמגיע סוף זמן חיוב התשלום לשכיר, אבל כשמגיע סוף זמן התשלום הוא עומד על דעתו ונזכר, כדי שלא יעבור על איסור 'בל תלין'. [אבל אם תבע אותו לפני שהגיע סוף הזמן, ובעל הבית לא עמד על דעתו וטען שהוא שילם, גם כשיגיע סוף הזמן הוא כבר לא יעמוד על דעתו להיזכר האם שילם או לא. כי הוא כבר טען שהוא לא שילם, והוא לא רוצה להתגלות כשקרן. תוס'].

קושיא: וכי שכיר עובר משום בל תגזול: והרי כשם שבעל הבית עומד על דעתו כשמגיע זמן התשלום ונזכר כדי שלא יעבור על האיסור, כך השכיר אינו רוצה לעבור על איסור גזל ולתבוע את שכרו פעם נוספת. וא"כ מדוע שלא ישבע ויטול גם לאחר שמגיע זמן התשלום?

תירוץ: גבי בעל הבית איכא תרי חזקי וכו': לבעל הבית יש שתי חזקות, 1. שאין בעל הבית עובר על איסור 'בל תלין'. 2. שהשכיר לא ממתין מלקבל את שכרו אלא תובעו מיד בסיום העבודה. אבל לשכיר יש רק חזקה אחת - שלא לעבור על איסור גזל. ולכן לאחר שהגיע זמן התשלום אין השכיר נשבע ונוטל.

*

אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו אלא ששכרו בעדים: כל הנ"ל מדובר במקרה שבעל הבית שכר את הפועל בעדים, שאז בעל הבית לא יכול לטעון שלא היו דברים מעולם. אבל אם אין עדים, בעל הבית נאמן כשטוען ששילם לשכיר. כי יש לו מיגו - מתוך שיכל לטעון 'לא שכרתיך מעולם' הוא נאמן בטענתו 'שכרתיך ונתתי לך שכרך'.

אמר לו רבי יצחק - יישר (= יישר כח) וכן אמר רבי יוחנן. שאלה: **מכלל דפליג עליה ר"ל!** משמע שריש לקיש חולק על רבי יוחנן בזה.

דחייה: איכא דאמרי וכו': יש אומרים שבאותו הזמן ריש לקיש שתה מים ולכן הוא לא ענה לרבי יוחנן, ובינתיים רבי יצחק יצא מבית המדרש, אך יתכן שאחר כך הוא ענה ורבי יצחק לא שמע. ויש אומרים שריש לקיש המתין עד שיגמור רבי יוחנן לסיים את כל דבריו כדי לחלוק עליו אחר כך, אבל בינתיים רבי יצחק יצא מבית המדרש ולא שמע האם הוא חלק עליו אחר כך או לא.

איתמר נמי אמר רב מנשיא בר זביד אמר רב וכו': כנ"ל בשם רב.

אמר רמי בר חמא: כמה מעולים דברי שמואל ורב. הקשה לו רבא - מה ה'מעליותא'? אם כן איך תתכן 'שבועת השומרים', שחייבה התורה את השומר להשבע כשהוא טוען שהחפץ נשדד באונס? הרי השומר צריך להיות נאמן במיגו - מתוך שיכול לטעון 'לא היו דברים מעולם' הוא נאמן בטענתו שקרה אונס, ופטור משבועה! רמי בר חמא מתרץ: דאפקיד ליה בעדים: מדובר שהבעלים הפקיד את החפץ בעדים. רבא מקשה: מתוך שיכול לומר לו החזרתיו לך יכול לומר לו נאנסו: ועדיין לשומר יש נאמנות ב'מיגו' שיכל לטעון החזרתי לך את החפץ. רמי בר חמא מתרץ: דאפקיד ליה בשטרא: מדובר שהוא הפקיד את החפץ בשטר (שכתב השומר שטר לבעל הבית שהחפץ נמצא אצלו). ולכן השומר לא יכול לטעון שהחזיר את החפץ, כי אז היה צריך לקחת את השטר מבעל הבית.

מכלל דתרווייהו סבירא להו: מהדברים הללו אנו לומדים שדעת רבא ורמי בר חמא א. המפקיד חפץ אצל חבירו בעדים, אין צריך להחזיר לו בעדים ב. המפקיד חפץ אצל חבירו בשטר, צריך להחזיר לו בעדים.

א. כי כשרמי בר חמא העמיד שמדובר שהפקיד לו בעדים, רבא הקשה לו שיכול לטעון שהחזיר לו, ורמי בר חמא לא חלק על זה רק תירץ שמדובר בשטר. אם כן שניהם מודים שיכול להחזיר בלי עדים. ב. וכן מדברי רמי בר חמא שמדובר בשטר ולכן השומר לא יוכל לטעון שהחזיר לו, מוכח שצריך להחזיר לו בעדים (או לקחת את השטר בחזרה). ורבא לא חלק על זה.

קרי רמי בר חמא עליה דרב ששת: רב ששת הביא ראיה שלא כדברי רב ושמואל (כדלהלן). רמי בר חמא קרא על רב ששת את הפסוק **"וישם דוד את הדברים האלה בלבו"** כלומר שרב ששת שם על ליבו לדעת האם דברי רב ושמואל נכונים.

דאשנחיה רב ששת וכו': כי רב ששת פגש את רבה בר שמואל, ושאל אותו האם יש לאדוני איזו ברייתא בענין של שכיר? אמר לו רבה בר שמואל – כן. 'שכיר בזמנו נשבע ונוטל וכו'.

הא מדסיפא בראיה הוי רישא בלא ראייה: דייק מכך רב ששת – דוקא בסיפא במקרה של 'שתים קצצת' המוציא מחברו עליו הראייה והשכיר צריך להביא עדים לדבריו. אבל ברישא בטענת השכיר שלא קיבל כלל שכר, הוא נשבע ונוטל בלי להביא ראייה. וזה שלא כדברי רב ושמואל שאמרו שגם בתביעת שכר על השומר להביא ראייה (כלומר להביא עדים) שמסר לו בעל הבית את החפץ, (כי לבעל הבית יש מיגו שיכל לטעון לא שכרתי אותך מעולם).

רב נחמן בר יצחק דוחה: גם ברישא וגם בסיפא מדובר כשהביא ראייה. אבל המשנה כתבה רק את הראייה שצריך להביא כדי לשלם, ולא את הראייה שצריך להביא כדי להשבע.